

TARPTAUTINĖ ATASKAITA

SOCIALINIŲ IR EMOCINIŲ GEBĖJIMŲ VYSTYMAS PRADINIAME UGDYME

SITUACIJOS ANALIZĖ PSSMILE PROJEKTO PARTNERINĖSE ŠALYSE¹

Autorės: Teresa Maria Sgaramella ir Lea Ferrari
Ataskaita parengta remiantis Nacionalinių ataskaitų turiniu
Teksto redaktorės: Vida Drąsutė ir Berta Urniežiuė

Socialinio ir emocinio (SE) vystymosi reikšmė švietimo ir bendruomenės kontekste yra plačiai pripažinta ir tampa vis svarbesnė. Pastarojo penkmečio literatūroje aprašomas socio-emocinių įgūdžių pobūdis, struktūra, jų raida, juos įtakojantys veiksniai bei jų svarba įvairiai švietimo, ekonomikos, sveikatos ir psichosocialinei gerovei. Taip pat įrodymais pagrįstos intervencijos tampa vis reikšmingesnė mokslinių tyrimų, politikos formuotojų ir švietimo specialistų susidomėjimo sritimi.

Šioje ataskaitoje pateikiami apibūdinimai ir sąvokos bei aprašomi pagrindiniai aspektai, apibūdinantys dabartinę, socialinių ir emocinių gebėjimų stiprinimo pradiniam ugdyme, situaciją PSsmile projekto² partnerių³ šalyse. Čia taip pat pristatomos gerosios praktikos ir pasiūlymai socialinių ir emocinių įgūdžių vystymui. Analizės pabaigoje siūlomi tolimesni veiksmai sėkmingam projekto įgyvendinimui.

1 Įvadas. Bendrieji terminai, kompetencijos ir sritys

Socialiniai ir emociniai įgūdžiai yra apibūdinami kaip "*įgūdžiai, susiję su tikslų įgyvendinimu, darbu su kitais ir emocijų valdymu*" (EBPO, 2015 m.). Kitas dažnai vartojamas terminas yra "gyvenimo įgūdžiai", tai "*gebėjimas prisitaikyti ir elgtis pozityviai, siekiant efektyviai susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir iššūkiais*" (PSO, 1997). Tai psichosocialiniai įgūdžiai, turintys įtakos elgesiui, pvz.: problemų sprendimas ir kritinis mąstymas, asmeniniai įgūdžiai, tokie kaip savimonė ir tarpasmeniniai įgūdžiai (bendravimas, tolerancija). Jau 1997 m. tyrinėdami „asmeninį ir socialinį ugdymą/vystymą“, mokslininkai išskiria tokias sritis kaip savimonė, emocinis reguliavimas, bendravimo įgūdžiai, sprendimų priėmimas, socialinė atsakomybė, charakterio ugdymas, šeimos gyvenimas, taip pat socialiniai klausimai, tokie kaip lytis, teisingumas ir žmogaus teisės (PSO, 1997).

Socialinis-emocinis ugdymas (SEU) nurodo "*procesą, kurio metu vaikai ir suaugusieji įgyja ir veiksmingai pritaiko žinias, kompetencijas, nuostatas, įgūdžius, reikalingus emocijoms suprasti ir valdyti, išsikelti ir pasiekti pozityvius tikslus, globoti ir rūpintis kitais, rodyti empatiją, užmegzti ir palaikyti pozityvius santykius, tinkamai valdyti tarpasmeninių santykių situacijas, ir priimti atsakingus sprendimus*" (Bendradarbiavimas akademiniam, socialiniam ir emociniam mokymuisi (angl. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning); (CASEL, 2012).

¹ Lietuva, Italija, Bulgarija, Ispanija, Graikija

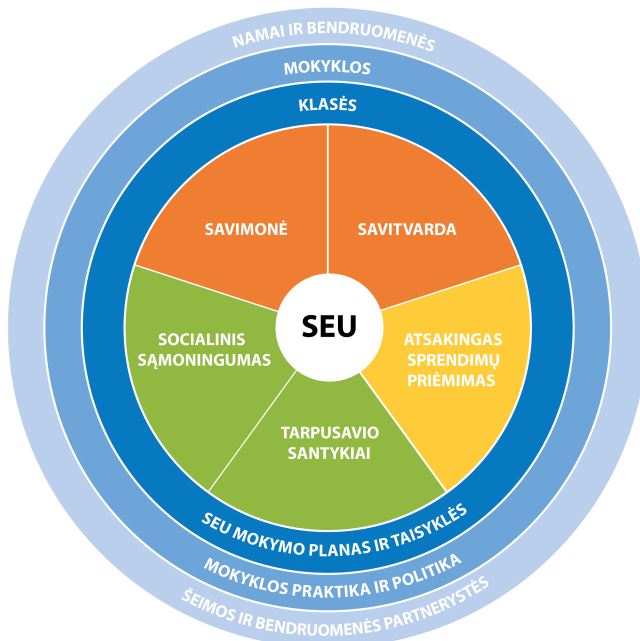
² PSsmile: Socialinių ir emocinių gebėjimų lavinimas pradiniam ugdyme (Projekto Nr. 2019-1-LT01-KA201-060710). Projektas vykdomas pagal „Erasmus+“ programą, Strateginių partnerystių, kuriančių inovacijas, bendrojo lavinimo sektoriuje.

³ VŠĮ „eMundus“ (LT), Università degli studi di Padova (IT), Foundation for development of the cultural and business potential of civil society (BG), VŠĮ Mano šeimos akademija (LT), Associação para a recuperação de cidadãos inadaptados da Lousã A.R.C.I.L (PT), Astiki mi kerdoskopiki etaireia Four elements (GR)

Penkios tarpusavyje sąveikaujančios SE kompetencijų sritys, identifikuojamos kaip SEU pagrindas, yra šios:

- 1) **savimonė** (angl. *self-awareness*) (gebėjimas suprasti ir vertinti savo jausmus, emocijas, asmeninius tikslus ir vertybes; tai pagrįsto pasitikėjimo savimi jausmas),
- 2) **savitvarda** (angl. *self-management*) (gebėjimas nusiraminti, valdyti save valdant patiriamą stresą, ištvermingumas susidūrus su sunkumais, tinkama emocijų raiška, asmeninių ir akademinių tikslų iškėlimas ir tikslingas jų siekimas),
- 3) **socialinis sąmoningumas** (angl. *social-awareness*) (gebėjimas pažvelgti į situaciją kitų žmonių akimis ir įsijausti į kitų žmonių jausmus; gebėjimas suvokti ir vertinti individualius ir grupinius panašumus bei skirtumus, tolerancija; gebėjimas tinkamai naudoti/s šeimos, mokyklos ir bendruomenės išteklius),
- 4) **tarpusavio santykiai/bendravimas** (angl. *relationship skills*) (gebėjimas aiškiai komunikuoti, gebėjimas kurti ir palaikyti sveikus, teikiančius pasitenkinimą, bendradarbiavimu grįstus santykius, gebėjimas atsispirti socialiniam spaudimui, gebėjimas spręsti tarpasmeninius konfliktus, gebėjimas prireikus kreiptis pagalbos),
- 5) **atsakingas sprendimų priėmimas** (angl. *responsible decision-making*) (gebėjimas priimti sprendimą atsižvelgiant į etikos standartus, atitinkamas socialines normas, pagrįstą pagarbą kitiems, tikėtinas veiksmų pasekmės; gebėjimas pritaikyti sprendimo priėmimo įgūdžius akademinėms ir socialinėms situacijoms).

1 pav. Penkios tarpusavyje sąveikaujančios SE kompetencijų sritys (CASEL⁴ 2012)

⁴ CASEL yra bendradarbiavimas, skirtas mokslo ir praktikos pažangai siekiant tobulinti socialinį ir emocinį ugdymą (SEU) bendrajame ugdyme. CASEL misija yra padaryti socialinį ir emocinį mokymąsi neatskiriama ugdymo dalimi, pradedant nuo ikimokyklinio ugdymo baigiant vidurine mokykla

SOCIALINIO IR EMOCINIO UGDYMO (SEU) KOMPETENCIJOS

2 pav. Penkios detalizuotos socialinių ir emocinių kompetencijų sritys, CASEL⁵ (*šaltiniai: Durlak ir kt. 2010; CASEL 2012 ir Metodinis rinkinys. Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymui ir vertinimui mokyklose*) Ugdant socialines ir emocines kompetencijas reikia atkreipti dėmesį į įgūdžius kiekvienoje CASEL nustatytoje srityje, kurti teigiamus santykius su kitais, komunikuoti veiksmus ir jausmus, taip pat atpažinti ir valdyti emocijas bei veiksmus socialinėje aplinkoje ir sąveikoje. Be to, socialinė-emocinė kompetencija ir prisitaikymas laikui bėgant keičiasi (Campbell ir kt., 2016). SEU turi svarbią reikšmę švietimo politikai ir praktikai.

*Sąvoka **socialinis ir emocinis ugdymas (SEU)** nurodo ugdymo procesą, kuriuo asmuo ugdo socialinę ir emocinę kompetenciją individualiam, socialiniam ir akademiniam augimui ir tobulėjimui, taikant mokymosi programas, įterpiant sąryšinius modelius bei kontekstinius metodus.*

⁵ CASEL yra bendradarbiavimas, skirtas mokslo ir praktikos pažangai siekiant tobulinti socialinį ir emocinį ugdymą (SEU) bendrajame ugdyme. CASEL misija yra padaryti socialinį ir emocinį mokymąsi neatskiriama ugdymo dalimi, pradedant nuo ikimokyklinio ugdymo baigiant vidurinę mokyklą

Šis apibrėžimas nurodo, kad reikia plėtoti ir taikyti žinias ir įgūdžius, reikalingus, norint suprasti save ir kitus, išreikšti ir valdyti emocijas, plėtoti sveikus santykius, priimti gerus, atsakingus ir etiškus sprendimus, pasinaudoti savo stipriosiomis pusėmis ir įveikti socialinių ir akademinių užduočių sunkumus (Cefai & Cavioni, 2014). Terminas *ugdymas, mūsų nagrinėjamu atveju, projekto tematikoje*, labiau akcentuoja procesus, kurie prisideda prie socialinės ir emocinės kompetencijos vystymo, įskaitant ugdymo programas ir tarpdisciplinines programas, integruotų klasių ir visos mokyklos klimatą (Cefai & Cooper, 2009). Socialinis ir emocinis ugdymas taip pat apima platesnę mokymo ir mokymosi perspektyvą, įskaitant klasės atmosferą, visos mokyklos ekologiją, tėvų įsitraukimą ir pačių mokytojų bei vaikų socialines ir emocines kompetencijas.

PSsmile projekte socialinis ir emocinis ugdymas yra vertinamas kaip gebėjimų stiprinimo procesas, taip pat susijęs su konkrečiomis strategijomis. Projekte daugiausia dėmesio skiriama programoms ir paslaugoms, kurios padės asmenims stiprinti SE įgūdžius ir gebėjimus. Tikimasi, kad siūlomos veiklos ir sukurti rezultatai taip pat pasieks ir skurstančias šeimas bei priklausančias didelės rizikos grupes, gyvenančias socialiai atskirtuose regionuose. Yra įrodyta, kad skurdas, atskirtis ir panašūs faktoriai turi tiesioginį neigiamą poveikį SE gerovei bei SE įgūdžiams, todėl sieksime, kad ir šie žmonės būtų įtraukti ir jų įgūdžiai bei gebėjimai būtų stiprinami. Jei pasiseks, tikimasi, kad tai padės praplėsti žmonių galimybes bei perspektyvas gyvenime. Ši teigiama paradigma yra vystoma keliais etapais: (a) stengiantis ugdyti asmens gebėjimus, nepriklausomai nuo jo kultūrinės ir geografinės aplinkos, įvairiose gyvenimo situacijose, taip vystant savivoką ir savęs valdymo (savitvarkos) įgūdžius; (b) suteikiant galimybę asmenims dalyvauti mokymosi ir tobulinimosi veiklose, kurios praplečia galimybių spektrą, taip pat padidina žmogiškąjį kapitalą, reikalingą norint suprasti savo tikslus ir kaip jų reikia siekti; (c) gerinant mokymosi prieinamumą, įtraukiant bendruomenę, kuri tuo pasinaudojusi įgytų patirties ir praktikos (Solberg & Ali, 2017).

Be to, naujausiuose tyrimuose šios penkios SE kompetencijų sritys yra vertinamos kaip tarpusavyje susijusios ir sinerginės, taip pat tyrimai rodo, kad jos yra neatsiejamos nuo teigiamos tapatybės augimo ir vystymo. Teigiama tapatybė yra itin svarbi norint gebėti formuoti savo gyvenimą, šis gebėjimas, tai dar vienas savęs valdymo aspektas. (Nagaoka ir kt., 2015). Pilietišką informuotumą ir įsitraukimą yra laikomas ypatingai svarbiais kuriant asmeninę gerovę (Hart ir kt., 2014), taip pat tai svarbus veiksnys kai kalbame apie visuomenės sveikatą (Flanagan & Levine, 2010). Jei socialinių ir emocinių gebėjimų stiprinimą laikome vienu iš svarbiausių ar net pagrindiniu komponentu pilietinio vystymosi procese, veiksmus galime apibūdinti kaip pastangas, padėti asmenims tapti atsakingais, dalyvaujančiais ir orientuotais į teisingumą (Jost & Kay, 2010). Pilietiškumo ugdymas kartu su paminėtomis SE kompetencijų sritimis yra laikomi pagrindiniais Europos socialinio ir emocinio vystymosi vizijos elementais, o įvairiose valstybėse SEU laikomas pilietiškumo ugdymo būtina dalimi.

Apibendrinant verta paminėti, kad šios pagrindinės kompetencijos gali ir turėtų būti ugdomos ir palaikomos įvairiais metodais ir būdais, tiek mokyklos aplinkoje, tikslingoje mokytojų mokymo praktikoje - integruojant SEU į akademines mokymo programas ir organizacines strategijas, tiek ir šeimos ir bendruomenės kontekstuose.

2. Socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymas ir situacijos analizė partnerinėse šalyse

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Šiame skyriuje pateikiama informacija apie socialinių ir emocinių gebėjimų ugdymo tikslus, pagrindinius veiksmus ir procedūras, šiuo metu taikomus partnerinėse šalyse.

2.1 SEU vertė nacionalinėms institucijoms

Visose partnerinėse šalyse investicijų SEU vystymui skiria nacionalinė ministerija, daugiausia švietimo arba sveikatos ministerijos.

Kalbant apie intervencijų tikslus, galima nustatyti dvi perspektyvas, esančias sinergijoje. Viena iš jų yra **SEU svarba ir susijusių veiksmų aktualumas sveikatai**, po kurių SEU projektams taikoma rizikos mažinimo prevencija. Atliekant šią analizę, medicininis modelis pasireiškia dažniau nei naujesnis ir tarptautiniu mastu siūlomas biopsichosocialinis sveikatos modelis (PSO, 2001). Pirmiausiai tai pastebima vartojamoje kalboje, kurioje minima psichinė sveikata, o ne biopsichosocialinė sveikata ar gerovė. Antroje perspektyvoje, projektai susiję su švietimo tikslais, daugiausiai kalbant apie švietimo ministerijas, apima požiūrius, kurie pabrėžia įgūdžių įgijimą ir ugdymą visam gyvenimui. Konkrečiau:

- Portugalijoje Sveikatos ministerija yra įsipareigojusi vystyti SEU kaip priemonę psichinės sveikatos gerinimui bei vaikų ir jaunų žmonių rizikingo elgesio mažinimui, tuo tarpu Švietimo ir mokslo ministerija SEU plėtoja siekiant padidinti mokymosi savireguliaciją taip padidinant ir akademinę sėkmę.
- *Graikija ir Lietuva* labiau pabrėžia prevencinius ir psichinius sveikatos aspektus. Graikijoje ypatingas dėmesys buvo skiriamas mokyklų prevencinių intervencijų programų plėtrai, kuriose ugdomi socialiniai ir emociniai gebėjimai, siekiant gerinti mokinių psichosocialinę sveikatą. Lietuvoje vyriausybė įdėjo daug pastangų į prevencines ir intervencines programas susijusias su smurto prieš vaikus ir tarp jų mažinimu, užkertant kelią patyčioms ir narkotinių medžiagų vartojimui bei garantuojant gerą psichinę sveikatą ir gerovę. Pastaraisiais metais matomos LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir kitų su formaliu ar neformaliu švietimu susijusių institucijų, asociacijų iniciatyvos SEU tematikoje ir siekis SEU integruoti į bendrojo ugdymo programas jas atnaujinant (<https://www.mokykla2030.lt>).
- Bulgarijoje ir Italijoje SEU įgūdžiai yra laikomi kompetencijų, kurias mokiniai turėtų įgyti, dalimi, net jei tai ir nėra oficialiai įtraukta į mokymo programą. Bulgarijoje švietimo ir mokslo ministerija yra pasiryžusi pasiekti daugialypį ugdymą ir kiekvienam mokiniui sudaryti lygias galimybes siekti užsibrėžtų tikslų. Italijoje naujausiuose švietimo ministerijos pasiūlyimuose yra užsibrėžta pasiekti JT 2030 m. darnaus vystymosi darbotvarkės 4 tikslą pavadinimu „Kokybiškas švietimas“ ir užtikrinti daugialypį ir kokybišką ugdymą visiems.

2.2 Pagrindiniai dabartinės situacijos aspektai partnerinėse šalyse

Susidomėjimą SEU ir jo plėtojimu bei taikymu švietime taip pat įrodo ir nacionaliniuose dokumentuose, strategijose, programose esantys nurodymai įvairiose šalyse, siekiant skatinti SEU įgyvendinimą ir integraciją į mokyklų programas. Skirtingi nacionaliniai ypatumai rodo tam tikrą turinio, metodų, praktikos ir specialistų vedančių SEU mokymus nevienalytiškumą.

A) Tikslai ir vizija

- *Portugalijoje* Sveikatos ministerija jau pateikė gerosios praktikos mokymų vadovėlius kartu su norimo mokinio, baigusio privalomąjį išsilavinimą, apibūdinimu ir kitus papildomus

dokumentus (Švietimo ministerijos). Tai leido parengti ugdymo programas vadovaujantis įgūdžiais, kuriuos mokiniai turėtų įgyti mokslo metų ar semestro pabaigoje. Šios programos apima temas, kuriose, nors ir ne specifiškai, kalbama apie SEU kompetencijas. Ten aiškinama, kad mokinys turėtų pademonstruoti (i) savęs pažinimą, savigarbos ir pasitikėjimo savimi vystymąsi; (ii) gebėjimą vertinti savo identitetą ir kilmę, gerbiant teritoriją ir jos tvarką, kitus žmones ir jų kultūras bei jų įvairumą vertinti kaip mokymosi šaltinį; ir (iii) turėti išugdytą kompetenciją priimti skirtingą požiūrį ir vertybes, skatinančias atsakingą, solidarų ir kritišką piliečių dalyvavimą, kartu su kitais pagrindiniais įgūdžiais.

- *Graikijoje* kvietimas prisijungti prie SEU įgyvendinimo nacionaliniuose dokumentuose, nurodymuose yra gana bendro pobūdžio. Iš tiesų teigiama, kad pradinio ugdymo tikslas SEU plėtros srityje yra padėti mokiniams „kurti mechanizmus, padedančius jiems įsisavinti žinias, vystyti fiziškai ir pagerinti jų fizinę ir psichinę sveikatą“. Taip pat, tai turi padėti mokiniams „susipažinti su moralinėmis, religinėmis, nacionalinėmis, humanitarinėmis ir kitomis vertybėmis ir organizuoti jas į vertybių sistemą“.
- *Bulgarijoje* nacionalinė strategija yra pripažinta kaip dinamiška, progresuojanti ir reikalaujanti kasmetinio atnaujinimo. Todėl SEU yra įtraukta į daugialypio ugdymo sistemą visiems visuomenės nariams. Iš tikrųjų jaunimas turėtų būti ruošiamas visaverčiam ir aktyviam gyvenimui demokratinėje visuomenėje, kurioje žmogaus pasitenkinimas apima atsakomybės prisiėmimą už dabartinį ir būsimą tautos ir apskritai visos žmonijos gyvenimą, ir kur diskriminacija yra netoleruojama.
- *Lietuvoje* pastebimas aiškus prevencinės perspektyvos laikymasis, pagal kurią kiekvienas mokinys pripažįsta teisę į „nuoseklų ir ilgalaikį socialinių ir emocinių kompetencijų ugdymą mokykloje“ ir privalo „dalyvauti nuoseklioje ir ilgalaikėje prevencijos programoje“. Tada mokyklos prašoma sudaryti sąlygas socialinės ir emocinės kompetencijos vystymuisi, o mokiniai privalo būti įsitraukę. Tačiau įstatymas neįpareigoja mokyklų savo veikloje laikytis konkrečios programos ar konkrečios metodikos. SEU įgūdžių lavinimas vyksta laisvai pagal LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos išleistas bendrąsias mokymo programas. Tačiau atkreipiamas dėmesys, kad pastaraisiais metais, rengiami šių programų atnaujinimai ir numatoma SEU integracija į jas.
- *Italijoje* nacionaliniuose nurodymuose dėl mokyklų mokymo programų pateikiami keli bendri nurodymai, kaip plėsti vaikų gebėjimus, skatinančius savimonę bei savo potencialo supratimą ir išteklius, planuoti reikšmingų patirčių realizavimą ir patikrinti rezultatus, pasiektus atsižvelgiant į lūkesčius. Mokyklos privalo skatinti tokias veiklas ir mokymosi galimybes, kuriose kiekvienas mokinys gali aktyviai dalyvauti, ugdyti savo talentus ir pasirinkimus, išreikšti smalsumą, pripažinti ir sustabdyti sunkumus trukdančius įgyti daugiau savimonės, pradėti kurti savo gyvenimo planą.

B) Švietimo programos mokyklose

Nacionalinė politika dėl SEU plėtros iniciatyvų paprastai pripažįsta mokyklų sprendimų autonomiją, todėl mokykloms patikėta užduotis perimti ir reaguoti į konkrečius mokinių poreikius. Tai sukuria didelį pasiūlymų nevienalytiškumą ir negarantuoja sistemingų investicijų. Kartais šių įgūdžių įgijimas įpinamas skirtingose pamokose, kitais atvejais yra siūloma, kad tai būtų įgyta per mokymo programas, susijusias su pilietiniu ugdymu ar popamokinių programų dalykus. Ypač:

- *Portugalijoje* kolegos pabrėžia, kad mokymo programos yra lanksčios ir dažnai naudojamos užpildyti laisvas valandas tarp pamokų mokinių švietimui apie aplinką ir pilietybę.

- *Graikijoje* mokymo programas pradinėse mokyklose rengia Švietimo politikos institutas (ŠPI), teikiantis nuomones ir rekomendacijas dėl vadovėlių ir mokomosios medžiagos. SEU mokymo programa yra vykdoma laisvų valandų metu ir apima civilinį švietimą, kuris atrodo atviresnis SEU. Programa yra neprivaloma, sukurta pagal sveikatos švietimo programą ir įsikūrusi laisvų valandų tarpe.
- *Bulgarijoje* nacionalinė politika yra griežtai grindžiama Europos švietimo ir mokymo sistemos, pavyzdžiui, "Švietimas ir mokymas 2020" (taip pat atnaujintų dokumentų ir nuostatų versijomis, Švietimas 2030 ir pan.) nuostatomis, skirtos Europos švietimo ir mokymo srities bendradarbiavimui. Didelis dėmesys skiriamas skatinti socialinį įsitraukimą, lygias galimybes visiems vaikams ir aktyvų pilietiškumą, tam, kad SEU būtų įtrauktas į pilietinį švietimą.
- *Lietuvoje* mokyklos pačios priima sprendimus dėl prevencinės programos įgyvendinimo būdų, integruodamos ją į mokymo programos pamokas ir įtraukdamos ją į neformaliąją vaikų švietimo veiklą, skirdamos papildomo laiko programos įgyvendinimui ir pan. Mokykla gali naudoti pamokas, skirtas patenkinti mokinio ugdymo poreikius ir teikti mokymosi paramą įtraukiant prevencinę programą.
- *Italijoje* nacionalinė nuoroda apima socialinį ir emocinį ugdymą bendrajame švietimo tikslu ir yra įtraukta į visus pamokų dalykus. Mokytojų prašoma plėtoti mokymo veiklą dviem būdais: pagrindinių žinių ir pilietybės, apimančios sudėtingą socialinių ir tarpasmeninių įgūdžių ugdymą rinkiniu. Socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymas yra teigiamos mokymosi aplinkos ir mokytojų daugialypių kompetencijų rinkinio rezultatai, apimantys kiekvieno mokinio žinių ir patirties vertinimą, pozityvaus požiūrio į įvairovę, tyrinėjimą ir smalsumą, bendradarbiavimą, savireguliaciją ir savimonės suvokimo skatinimą.

C) Profesionalai įsitraukę į SEU veiksmus

Partnerinėse šalyse institucijos ir asmenys, kurie yra atsakingi už SEU vystymą, skiriasi, t.y. ne visose partnerinėse šalyse yra aiškūs sprendimai, kas turėtų mokyti socio-emocinių įgūdžių mokyklose. Tačiau aišku viena, jeigu mokytojai yra skiriami kaip šios programos vadovai, jie privalo būti tinkamai apmokyti.

- *Portugalijoje* psichologai ir socialiniai darbuotojai atlieka pagrindinį vaidmenį suteikiant psichosocialinę paramą vaikams mokyklos aplinkoje. Viena vertus, tai galėtų paskatinti įvairių kompetencijos sričių specialistų, t. y. švietimo ir sveikatos, bendradarbiavimą, kita vertus, yra tam tikras nevienalytiškumas, kuriuo skirtingos šalys sprendžia mokymo klausimą.
- *Graikijoje* pabrėžiamas psichologų ir socialinių darbuotojų vaidmuo SEU. Pagrindinį vaidmenį kuriant ir koordinuojant SEU intervencijos programas šalyje - atlieka universitetinė psichologijos mokykla. Novatoriškai, socialinis ir emocinis ugdymas buvo įtrauktas į mokyklos programą, kaip esminis mokymo įgūdis būsimiems psichologams ir pradinių ar vidurinių mokyklų mokytojams. Tačiau, nepaisant mokyklos investicijų, vis dar nėra konkrečių nurodymų dėl SEU mokykloje įgyvendinimo veiksmų.
- *Bulgarijoje* SEU laikomas mokytojų pareiga. Švietimo ir mokslo ministerija jau 2013 m. pradėjo pedagogų mokymus socialinių įgūdžių ir emocinio intelekto klausimais. Pedagogų mokymo programos suteikia žinių apie psichinį ir emocinį intelektą bei emocijų valdymą, taip pat apie tai, kaip mokiniams ugdyti socialinius ir emocinius įgūdžius ir suprasti kitų mokinių, tėvų ir kolegų, su kuriais jie sąveikauja, emocijas.

- *Lietuvoje* pripažintos veikiančios ir ilgalaikės prevencinės programos. Mokykla gali pasirinkti, kurią prevencinę programą vykdyti, atsižvelgiant į bendrą mokyklos padėtį, poreikius ir pajėgumus. Dauguma šių programų vykdo tiek mokyklos mokytojai ar specialistai, tiek socialiniai pedagogai ir psichologai, pamokų metu arba po jų.
- *Italijoje* mokykloms ir mokytojams tenka atsakomybė planuoti ir įgyvendinti SEU atsižvelgiant į jų pasirinkimus ar mokinių poreikius. Taip pat, psichologai ir kiti ekspertai gali suteikti SEU mokykloje, ypač kai reikia konkrečių kompetencijų. Kai kuriais atvejais jie dirba kartu su mokytojais, atliekančiais savo, kaip pedagogų, vaidmenį. Į nacionalinius kursus, rengiamus mokytojams, nėra įtraukti jokie specialūs kursai. Tačiau daugybė pedagogams skirtų kursų yra prieinami vietiniu lygmeniu, kuriuos teikia viešos ir privačios agentūros.

D) Profesionalų, dalyvaujančių SEU, mokymai

Visose šalyse yra pripažįstama būtinybė rengti mokymus mokyklos bendruomenės specialistams ir, kaip tikimasi, prisidėti ugdant socialinius ir emocinius įgūdžius. Šiuo metu teikiamas mokymas skiriasi trukme, oficialiu pripažinimu ir turiniu. Partnerinėse šalyse atsiranda tam tikrų individualių pasirinkimų.

- *Portugalijoje* specialistai apmokomi dalyvaujant mokslinių tyrimų programose ir konkrečiuose projektuose. Nacionaliniu lygiu įgyvendinamų programų trukmė svyruoja nuo ne mažiau kaip 14 iki 21 sesijų ar iki trejų metų. Tačiau ataskaitos atskleidžia apie paramos ir/ ar paskatų specialistams trūkumą.
- *Graikijoje* pagal švietimo ministerijos įgaliojimus, psichologai ir socialiniai darbuotojai yra atsakingi už mokinių psichoemocinį, socialinį ir pažintinį ugdymą. Mokymo programos ir vadovėliai, taip pat pagalbinės priemonės specialistams yra nesunkiai prieinamos. Jokie formalūs švietimo veiksmai nebuvo sukurti ar yra privalomi įgyvendinant mokymo programas mokykloje.
- *Bulgarijoje* veiksmai yra paremti pastarojo kasmetinio inovacijų projekto iniciatyvomis: mokytojams, tėvams ir kitiems specialistams suteikiama galimybė dalyvauti mokymuose ir naudotis kitomis prieinamomis medžiagomis. Tai teigiamai įtakoja specialistų, dalyvaujančių novatoriškuose projektuose, susijusiuose su SEU, įgyjamų žinių lygį.
- *Lietuvoje*, pagal dabartinės programos specialistai turi galimybes dalyvauti dviejų dienų įvadiname seminare (12-24 akademinės valandos). Baigę tokius metodologinius konsultavimo seminarus ir pravedę 24 valandų pamokų programą vaikų grupei, mokytojai gauna kvalifikacijos kėlimo sertifikatą. Be to, LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos patvirtintos pedagogų mokymo programos ir mokymai pagal jas taip pat suteikia pedagogams žinių apie psichinį ir emocinį intelektą, padedančių lavinti ir asmeninių išteklių naudojimo įgūdžius.
- *Italijoje* socialinėje žiniasklaidoje galima atsekti daugybę vietinių iniciatyvų, skatinant SEU vystymą mokyklose ir visoje šalyje. Atkreipiame dėmesį į kasmetinius magistrantūros kursus, siūlomus mokytojams ir kitiems pedagogams (žr. Galimas įgyti skaitmenines kompetencijas, skirtas socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymui, vykstantiems Perudžos universitete).

E) Gerosios praktikos

Partnerinėse šalyse buvo nustatyti keli gerosios praktikos pavyzdžiai. Skirtingu mastu jie nurodo tikslus metodologinius pasirinkimus (žr., pavyzdžiui, mokiniams siūlomi įvairios mokymo trukmės seminarai-mokymai, mokytojams siūloma taikyti tam tikras mokymo strategijas ir pan.), teorinių

pavyzdžių modelius, taip pat novatoriškas metodikas arba vykdomų programų veiksmingumo vertinimus. Išryškėję aspektai:

- *Portugalijoje* aprašytos kelios programos, apimančios dauguma aspektų, kurie, kaip tikimasi, bus įtraukti į SEU pasiūlymą. Kaip pažymėta partnerio, keletas SEU programų netenkina specialių poreikių turinčių asmenų ir tai gali apriboti daugialypio švietimo sistemos plėtrą.
- *Graikijoje* daugelyje įgyvendintų veiksmų SEU aptariamas skaitant literatūrą. Šiuolaikinės literatūros produktai yra parenkami pagal CASEL nurodymus, kuriuose aprašomi bendrosios socialinio ir emocinio ugdymo programos aspektai, ir įrodomas jų veiksmingumas. Siūloma veikla yra atvira alternatyviam mokymosi būdai; jie neapsiriboja tiesioginiais tikslais ir peržengia visą mokymosi ir mokymo procesą.
- *Bulgarijos* mokyklos šioje srityje sparčiai žengia į priekį ir yra aiškiai suinteresuotos keistis gerąja praktika ir integruoti naujoviškus metodus, pvz., žaidimų ir priemonių, sukurtų už mokyklos ribų, naudojimą.
- *Lietuvoje* buvo imtasi kelių vietinių ir nacionaliniu mastu įtraukiančių iniciatyvų, atkreipiant dėmesį į teorinius ir metodinius aspektus, taip pat į novatoriškus mokymo metodus. Kai kurios iš šių iniciatyvų plėtojamos jau kelerius metus ir vis dar yra aktyvios. Tačiau daugelis jų daugiausia dėmesio skiria konkrečiam SEU aspektui ir jo poveikiui mokinių gerovei, žr., pavyzdžiui, patyčių prevencija.
- Italijoje plėtojamos nacionalinės programos, skirtos keliems SEU aspektams, taip pat projektai, kuriais siekiama plėtoti ir teikti išteklius, vertinimo priemones ir veiklos vadovus. Mokytojams ir pedagogams siūlomi antrosios pakopos studijų kursai turi didelį potencialą užtikrinant gerą praktiką (žr., pavyzdžiui, kiti e. mokymaisi ir e. kursai arba skaitmeninių gebėjimų kursai, skirti socialiniams ir emociniams įgūdžiams ugdyti).

F) Europos projektai įtraukiantys partnerines šalis

Tarptautinių programų ištekliai yra prieinami ir šiuo metu naudojami partnerinėse šalyse moksliniams tyrimams ir praktikai. Be plačiai naudojamos ir gerai žinomos CASEL, verta paminėti „Erasmus+“ projekto viltis. Tai novatoriška švietimo programa, pagrįsta teorine pozityvios psichologijos ir charakterio ugdymo sistema. Mokymo programos tikslas – didinti mokytojų pasitenkinimą darbu, savigarbą, atsparumą ir laimę, prisidėti prie jų savimonės gebėjimų ir teigiamai paveikti jų mokyklas ir bendruomenes. Mokiniais teikiamos priemonės padeda jiems sužinoti apie savo stipriąsias ir silpnąsias puses, padidinti savigarbą, ugdyti kritinio mąstymo ir sprendimų priėmimo įgūdžius.

Taip pat, yra keletas tarptautinių projektų, susijusių su SEU, kuriuose tiesiogiai dalyvavo ir partnerinės šalys (žr. 1 lentelę).

Projektai	Partneriai	PSsmile įsitraukę partneriai					Detalės		
		PT	GR	BG	LT	IT	Tikslinės grupės	Sukurti ištekliai	Vaikų amžius

RESCUR www.rescur.eu	Malta, Kroatija, Švedija, Portugalija, Italija	+				+	Vaikai Tėvai Mokytojai	Nuorodos Mokymo programos Metodinės medžiagos	Pradinės mokyklos
EAP_SEL www.eap-sel.eu	Šveicarija , Švedija, Slovėnija, Kroatija, Italija					+	Vaikai Mokytojai	Vertinimo protokolas Mokomoji medžiaga	Nuo pradinės mokyklos
EBE-EUSMOSI www.inclusive-education.net	Ispanija, Olandija, Slovėnija, Kroatija, Italija					+	Vaikai Tėvai Mokytojai Mokyklos administracija	Mokomoji medžiaga	6 -16 metų amžiaus vaikai, jaunimas
CULPEER www.culpeer.eu	Vokietija, Slovėnija, Graikija, Bulgarija, Italija		+	+		+	Vaikai Mokytojai	Gera praktika Nuorodos	Mokyklos lygis
We care program http://connecting4carina.gr	Belgija, Olandija, Kipras, Švedija, Vokietija, Šveicarija, Airija, Norvegija, Graikija		+				Vaikai Tėvai	Vertinimo įrankiai Nuotoliniai žaidimai	4-5 klasės
Learning To Be https://learningtobe.net/ (Mokymasis būti)	Latvija, Slovėnija, Lietuva, Italija, Ispanija, Portugalija, Suomija	+			+	+	Vaikai Mokytojai Mokyklos administracija	(nagrinėjamo periodu rezultatai dar nebuvo pateikti, jie buvo kūrimo stadijoje) 2020 pab. jau matome paskelbtus rezultatus: Išsamus socialinių ir emocinių kompetencijų vertinimo mokyklose modelis; Praktinis vertinimo ĮRANKIŲ RINKINYS	3-8 klasės (9-14 m. mokiniai)

								mokytojams; Institucinio įsivertinimo instrumentas mokykloms; Rekomendaci jos švietimo politikos tobulinimui SEU srityje	
--	--	--	--	--	--	--	--	---	--

1 lentelė. Naujausi ES projektai (nagrinėjamoju laikotarpiu 2019 spalio – 2020 kovas), kuriuose dalyvauja EU šalys ir yra įsitraukusios partnerinės šalys, ir išsami informacija apie konkrečius pasirinkimus ir ypatybes.

Toliau pristatomi trys pagrindiniai, pagal tam tikrus bendrai sutartus kriterijus, partnerystės atrinkti SEU svarbūs projektai, iš kitų išsiskiriantys savo pasirinkimais, ištekliais, rezultatų išbaigtumu.

RESCUR plaukiojimas tarp bangų (Mokymosi visą gyvenimą programos Comenius projektas; 2012-2015) yra mokymo programa, pagrįsta atsparumu, siūloma ikimokyklinio ir pradinio ugdymo įstaigoms. SAUGAUS metodo pasirinkimas apibūdina projektą, kuris yra išdėstytas žingsnis po žingsnio, pasinaudojant patirtimi ir mokymusi aktyviai dalyvaujant, sutelkiant dėmesį į įgūdžių ugdymą ir aiškių mokymosi tikslų turėjimą. Tai universali mokyklinė programa, kuria siekiama ugdyti vaikų kompetenciją kurti sveikus santykius, plėtoti mąstyseną, ugdyti mokėjimą apsispręsti, remiantis pranašumais ir iššūkius paversti galimybėmis. Klasės mokytojai teikia užsiėmimus visiems mokiniams, tačiau programa ypač daug dėmesio skiria pažeidžiamų ir atstumtų vaikų atsparumo įgūdžių ugdymui. Galimi keturi vadovai, atsižvelgiant į vaikų amžių, mokytojų ir besimokančiųjų sąrašus, įgyvendinimo indeksą, pavyzdžius, besimokančiųjų portfelius ir temų plakatus. Tėvų įsitraukimas į programą yra užtikrinamas skiriant namų darbų užduotis ar kitas medžiaga kartu su "Tėvų Vadovu". Juo siekiama patenkinti pažeidžiamų vaikų poreikius ugdymais įgūdžiais, vystant daugialypį ir kultūrinį požiūrį, taip išvengiant galimo ženklinimo ir stigmatizavimo.

EVP_SEU (Europos vaikų SEU įgūdžių vertinimo protokolas) Mokymosi visą gyvenimą programos Comenius daugiašalis projektas (2013–2017 m.), kurio tikslinės grupės yra pradinio mokyklų mokiniai ir mokytojai. Teorinius pagrindus galima identifikuoti CASEL ir numatyta Europos SEU modelyje. Taikomas įrodymais pagrįstas švietimo (IPŠ) metodas. Mokslinių žinių apie švietimą korpusas ir intervencijos metodai buvo išbandyti naudojant atsitiktinį kontroliuojamą tyrimą (AKT). Pagrindiniai tikslai yra standartizuoto vertinimo protokolo tobulinimas ir vaikų socialinių ir emocinių įgūdžių vertinimo gairių kūrimas, siekiant užtikrinti aukštą socialinio ir emocinio ugdymo (SEU) kokybę Europos lygmeniu. Projekto etapai: mokytojų rengimas, mokymo programų medžiagos, ir IRT (net mobiliųjų) naudojimas.

Trečiasis projektas – **IPŠ-EUSMOSI (Erasmus+ praromos projektas „Įrodymais pagrįstas švietimas: Europos mokyklų įtraukimo strateginis modelis“)** strateginė partnerystė mokykloms; 2014–2017 m. Tikslinės grupės yra 6–16 metų vaikai ir mokyklų darbuotojai. Švietimo politikos formuotojai, mokyklų vadovai, mokytojai, mokiniai, mokinių tėvai, taip pat universitetai ir mokslinių tyrimų centrai yra aktyvūs partneriai. Projektas sujungė įrodymais pagrįstą švietimą (IPŠ) su

specialiųjų ugdymo poreikių turinčių mokyklų švietimu. Siūlomos veiklos grindžiamos 9 kriterijais, kuriais siekiama teikti kokybišką ir įrodymais pagrįstą švietimą. Universalus mokymosi ir mokymo metodų dizainas tinkamas skirtingiems mokymosi stiliams. PROSEU (Prosocialumas ir socialinio-emocinio ugdymas) mokymo programa buvo pritaikyta siekti daugialypių tikslų pradinėse mokyklose.

G) Naujausios mokslinių tyrimų pastangos ir pagrindiniai ES vykdomi veiksmai

Atlikti tyrimai, daugiausia psichologijos ir švietimo mokslų srityse, kurių tikslas buvo siekti įgyvendinti ir tirti skirtingų vienkartinį SEU programų mokyklų aplinkose, daugelis jų buvo orientuoti į pradinį ir pagrindinį išsilavinimą. Savivaldybės, nevyriausybinės organizacijos ir įmonės dalyvavo leidinių apie SEU ir su SEU susijusių veiklų įgyvendinime, taip papildydamos valstybinėse mokyklose teikiamų išteklių ir veiklų trūkumą. Kai kurie iš šių projektų buvo skirti veiksmingumui nagrinėti ir parodė teigiamą poveikį paramos gavėjams, tėvams, mokytojams ir mokiniams.

Reprezentatyviuose moksliniuose straipsniuose ir knygose, kuriose aprašomos mokymo programos, pabrėžiamas SE mokymo vertinimas. Išvados, nors ir rodo bendras teigiamas tendencijas, pabrėžia tolesnių tyrimų poreikį, poreikį pritaikyti kontekstą ir pasirinkti tinkamas vertinimo priemones, taip pat reikmę integruoti technologijas į socio-emocinio ugdymo programas. Be to, ribotas mokinių skaičius paprastai dalyvauja šiose mokslinių intervencijų tyrimuose, kurie dažnai yra orientuoti į emocinę kompetenciją arba palieka kitas sritis fone. Visose partnerinėse šalyse, nors ir skirtingais akcentuojamos, buvo įdiegtos IRT (informacinės ryšio technologijos) ir kiti naujoviški metodai.

Šiuo metu kai kurios partnerinės šalys dalyvauja vykdomuose tarptautiniuose projektuose, kuriais siekiama plėtoti gerąsias praktikas ir metodikas. Pavyzdžiui, Italija, Ispanija, Portugalija, Lietuva dalyvauja „Erasmus+“ programos KA3 Learning to Be („Mokymasis būti“) projekte, kur pagrindinės tikslinės grupės yra vyresnių pradinių ir vidurinių mokyklų mokytojai, mokiniai ir kiti mokyklos bendruomenės nariai; vietinės ir nacionalinės švietimo institucijos projektų bandomosiose šalyse; neformaliojo ugdymo pedagogai. Mokymasis būti: Socialinių, emocinių ir sveikos gyvensenos įgūdžių vertinimo praktikos bei metodikų plėtojimas švietimo sistemose“ yra eksperimentinis projektas, suvienijęs švietimo institucijas, ugdytojus ir mokslininkus septyniose Europos šalyse. Projektas „Mokymasis būti“ siekia plėtoti socialinių ir emocinių įgūdžių ugdymą bei vertinimą mokyklose, norint padėti mokiniams ir mokytojams įgyti vertingų gyvenimiškų įgūdžių ir puoselėti mokykloje teigiamus tarpusavio santykius. Tiriant skirtingus metodus kiekvienai mokymosi grupei, projektas, kaip ir daugelis kitų, bus sutelktas į konkrečios amžiaus grupės mokinius, pradinio ugdymo įstaigose, šiuo atveju pradedant nuo 9 metų amžiaus. Tikslinės grupės yra mokytojai ir mokyklų vadovai, o CASEL suteikia teorinius pagrindus šio projekto veikloms ir rezultatams.

3. Išvados ir pasiūlymai dėl tolimesnių veiksmų

Atlikus analizę buvo nustatyti dabartinės padėties plusai ir minusai partnerinėse šalyse.

Galime atpažinti dabartinės situacijos *stipriąsias puses*, kurias atspindi SE aktualumas ir nacionalinių institucijų, tiek vyriausybių, tiek ministerijų, privačių ir ne pelno siekiančių organizacijų įsipareigojimas remti SEU stiprinimą. Daug pastangų dedama siekiant pateikti gaires, mokymo programas ir kitus išteklius. Pripažįstama, kad švietimo įstaigose dirbantiems specialistams reikia rengti specialius mokymus ir įgyvendinti kitus plataus užmojo veiksmus.

Nors partnerinių šalių dalyvavimas yra nevienodas, ES projektai suteikia **galimybių** organizacijoms ir institucijoms, besidominčioms SE plėtra, kurti įvairių rūšių išteklius, atsižvelgiant į skirtingas kultūrines aplinkybes ir kurios gali būti prieinamos daugeliui institucijų ir asmenų; Pirma ir esminė silpnybė, kuri, atrodo, apibūdina dabartinę situaciją, yra fragmentiškumas, išreikštas bent dviem lygiais. Įgyvendinimo fragmentiškumas dažnai apibūdina programas, kurios pabrėžia įvairias iniciatyvas ir dažniausiai būna vietinės; siūlomos ribotam skaičiui mokyklų; dalyvauja tik konkrečios amžiaus grupės (pavyzdžiui, 9–11 metų vaikai), o ne visi pradinio ugdymo mokiniai. Nagrinėjamo turinio fragmentiškumą įrodo daugybė pasiūlymų, kuriais siekiama ženklinti, atpažinti ir valdyti emocijas, neįtraukiant veiklų, socialinio komponento ir (arba) pažinimo komponento. Be to, kelios iniciatyvos nenusako viso teorinio požiūrio ir (arba) modelio.

Atsižvelgiant į ES kultūrinių aplinkybių kintamumą ir ypatybes, naujesni tyrimai rodo, kad svarbu taikyti bendruomenės gebėjimų stiprinimo metodą ir įtraukti svarbius asmenis iš skirtingų gyvenimo kontekstų. Šeimos yra dažnai atskirtos nuo šių programų ir mokymai siūlomi svarbiems suaugusiems (pedagogams ir tėvams) daugiausia siekiant plėtoti žinias apie programas ar mokymo programas, suteikiant labai ribotą erdvę SEU plėtrai.

Be to, gerai žinoma, kad dabartinių laikų sudėtingumas kelia **grėsmę** gerovei ir dalyvavimui SEU, todėl reikia plėtoti naujas idėjas ir vizijų integracijas, platesnius komponentus, taip pat siekti įtraukti žmones į naują, būsimo gyvenimo aplinkybių valdymą. Tačiau dabartinėse aprašytose mokymo programose ir veiklose dėmesys vis dar išlieka labiau orientuotas į esamo gyvenimo valdymą, o ne į ateitį ir SEU pajėgų nukreipimą į ateities kūrimą ir iššūkius, su kuriais vaikai turės susidurti beveik neabejotinai.

3.1. Pagrindiniai projekto veiksmų elementai

Atlikta analizė rodo, tam tikrų sprendimų pasirinkimo svarbą, kurie padeda plėtoti veiklas, metodines gaires, metodinę medžiagą, mokymų programą ir novatoriškus išteklius, tokius kaip pavyzdžiui, mobilioji programėlė SE įgūdžiams gerinti, internetiniai kursai, praktiniai resursai mokytojams dirbti klasėje ir kt.

I. **Procedūriniai pasirinkimai:**

- Sutelkti dėmesį tiek į socialinius, tiek į emocinius įgūdžius ir skirti jiems vienodą dėmesį;
- Sutelkti dėmesį ne tik į savivokos ugdymą, bet ir į kasdinių gyvenimo situacijų valdymą mokyklose, šeimose ir kituose gyvenimo kontekstuose;
- Skirti ypatingą dėmesį įvairumui, pažeidžiamumui ir mokymosi sunkumams;
- Naudoti kalbą atitinkančią naujausius teorinius metodus ir pabrėžti stiprybes ir unikalumą;
- Laikytis ekologiškai aktualaus požiūrio kartu su naujoviškomis metodikomis, atkreipiant dėmesį į jų lankstų ir personalizuotą naudojimą;
- Skirti laiko mokytojų ir tėvų SE įgūdžių ugdymui;
- Mokyti instruktorius, kad mokytojai aktyviau dalyvautų;
- Apsvarstyti jau sukurtus išteklius atsižvelgiant į "Pssmile" projekto pasirinkimus.

II. **Teoriniai ir metodiniai pasirinkimai**

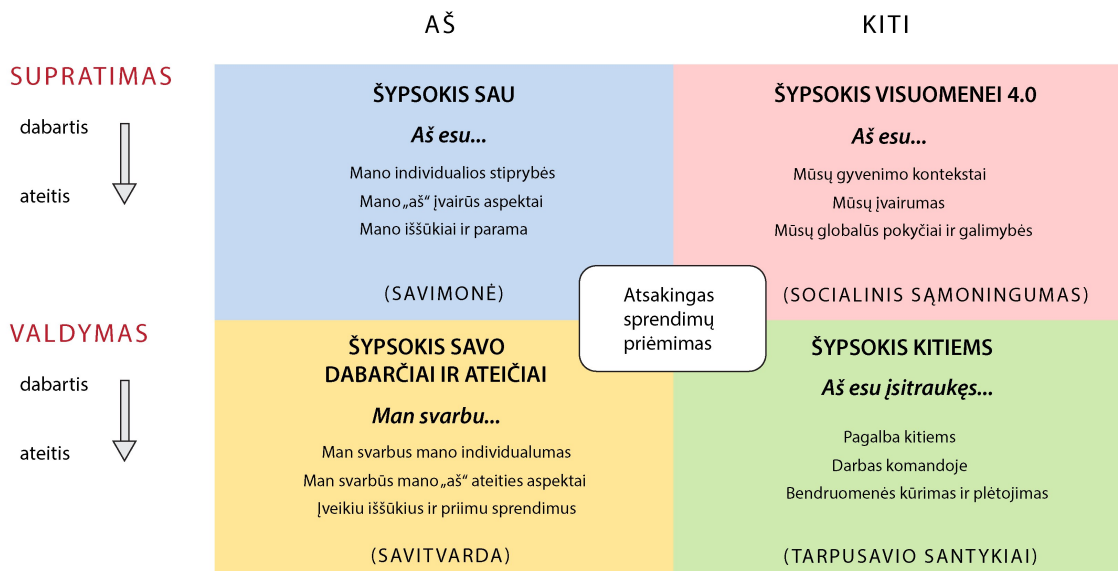

- *Naudojant į asmenį sukoncentruotą metodą.* Tai reiškia, kad apmąstymų procesuose, kurie suaktyvinami siūloma veikla, pirmiausia sutelksime dėmesį į žmones (mane, kitus), o ne į įgūdžius ir į vaidmenį, kurį asmuo (vaikas ar suaugusysis) gali atlikti savo gyvenimo kontekste.
- *Naudojant dvišališką metodą.* Tai reiškia, kad kaip siūlo naujausi metodai, savo dėmesį skirsime teigiamam individo ugdymui ir kartu teigiamam ir tvariam bendruomenės vystymuisi (Flanagan & Levine, 2010; Hart et al., 2014).
 - Orientavimasis į dabartinį ir ateities gyvenimą.* Tai reiškia, kad siūlomą veiklą orientuosime tiek į dabartinį kasdienį gyvenimą, tiek į vidutinės trukmės ir ilgalaikius ateities laiko intervalus (asmeninius, darbo ir socialinės ateities tikslus).
 - Bendruomenės komponentas.* Tai reiškia, kad apsvarstysime, jog informuotas ir įsitraukęs pilietis yra gyvybiškai svarbus tiek individualiam teigiamam vystymuisi ir gerovei, tiek visuomenės sveikatai.

III. Sritis ir turinys į kurį reikia atsižvelgti

Atlikta analizė taip pat palaiko kai kuriuos teorinius pasirinkimus, kuriuos naudojo partneriai nuo ankstyvos psSMILE projekto pradžios, tai yra organizuoti SE gebėjimų ugdymą ir plėtoti veiklą programoje pagal 4 sritis, atsižvelgiant tiek į save, tiek į kitus, tiek sąmoningumą, tiek valdymą ir sprendimų priėmimo komponentą, susijusį su valdymo sritimis.

Galimų sričių ir gebėjimų, kuriuos galima įvardinti atliekant analizę, vaizdą galima apibendrinti schematiškai (3 pav.)

3 pav. SEU sričių ir visa apimančio komponento schema

Toliau pateikta daugiau informacijos apie kiekvieną sritį, nusakant tikslus ir sutelkiant dėmesį į veiklas.

- **SAVIMONĖ: ŠYPSOKIS SAU**

Didaktinės veiklos tikslai: skatinti kiekvieno vaiko individualių stiprybių pažinimą, tokių kaip fiziniai aspektai, pomėgiai, interesai, svajonės, viltys, optimizmas, drąsa, dalykus kurie yra įtraukti į teigiamą mąstyseną, ir jų vaidmenį žmonių gyvenime.

Dėmesys: Įvairių „savęs“ aspektų (socialinių ir emocinių), komponentų, idėjų ir suvokimų tyrinėjimas bei kūrimas, dėmesys galimoms pasekmėms ir saviugdai, taip pat kontekstiniai ištekliai, aplinkinių parama:tėvai, mokytojai, draugai.

- **SAVĖS VALDYMAS: ŠYPSOKIS SAVO DABARČIAI IR ATEIČIAI**

Didaktinės veiklos tikslai: skatinti socialinių ir emocinių strategijų, kuriomis kiekvienas vaikas galėtų pasinaudoti prisistatydamas save ir apibūdindamas savo teigiamus aspektus kitiems, vystymąsi.

Dėmesys: strategijų mokymasis, kaip rasti naujų mąstymo būdų ir atpažinti savo jausmus, mokėti su jais gyventi, juos valdyti; planuoti strategijas tikslų siekimui ir priimti sprendimus, kurie gerina asmeninį augimą ir gebėjimus.

- **SAJAMINGA VISUOMENĖ: ŠYPSOKIS JAI 4.0**

Didaktinės veiklos tikslai: skatinti žinias apie socialinius ir emocinius aspektus dabartinėse aplinkybėse ir aplinkoje (visuomenėje 4.0), kurioje vaikai gyvena/būna/lankosi ir kuri gali būti svarbi dabar ir vėliau jų, kaip suaugusiųjų, gyvenime.

Dėmesys: žinoti ir taikyti įvairius socio-emocinius ir pažinimo aspektus, kurie prisideda prie žmogaus konteksto ir aplinkos ir kaip visa tai įtakoja mąstyseną ir jausmus; nustatyti galimybes ir pokyčius, kurie yra svarbūs mūsų šiuolaikiniame pasaulyje, norint tapti visaverčiu pasaulio piliečiu.

- **KITŲ VALDYMAS (TARPUSAVIO SANTYKIAI): ŠYPSOKIS kitiems**

Didaktinės veiklos tikslai: ugdyti socialinius ir emocinius įgūdžius, siekiant skatinti teigiamus santykius su kitais įvairiose situacijose, siekiant aktyviai dalyvauti dabartinėse ir būsimose daugialypėse bendruomenėse; žinių apie tvarius tikslus plėtojimas.

Dėmesys: mąstymo, jausmo ir abipusio bendravimo būdų tyrinėjimai ir plėtojimas, dalyvavimas produktyviose strategijose, ir aktyvus prisidėjimas prie įvairių kontekstų augimo, radimo.

Šioje schemoje sprendimų atsakingas priėmimas yra visa apimantis komponentas, susijęs tiek su savivokos ugdymu, tiek su kasdienio gyvenimo situacijų valdymu, asmeninėse ir kitose srityse. Visa tai yra susiję ir su dabartinėmis bei būsimomis perspektyvomis. Galiausiai kiekvienoje srityje atsižvelgiama ir į emocinį, ir į socialinį komponentą.

Apibendrinant, analizėje buvo nurodytos spragos, kurias gali užpildyti PSsmile projektas, jo veiklos ir siekiami rezultatai. Analizė patvirtina turinio, novatoriškų pasirinkimų ir tikslų, kuriais vadovaujasi PSsmile projekto pasiūlymas, svarbą. Siekiant sukurti metodines medžiagas (mokymo programą, metodinę medžiagą, ir pan), veiksmingas kuriant SE gebėjimus, iš tikrųjų svarbu atkreipti dėmesį į kai kuriuos atvejus, visų pirma, į individualius ir socialinius sudėtingumus gyvenimo kontekste ir tai, kaip svarbu pripažinti ateities kartų augimą.

Nuorodos

- [1] Campbell, S.B., et al., (2016), Commentary on the review of measures of early childhood social and emotional development: Conceptualization, critique, and recommendations, *Journal of Applied Developmental Psychology*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2016.01.008>.
- [2] CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning). (2012). *Effective social and emotional learning programs: Preschool and Elementary School Edition*. Chicago, IL.
- [3] Cefai, C., & Cavioni, V. (2014). From neurasthenia to eudaimonia: Teachers' well-being and resilience. In *Social and emotional education in primary school* (pp. 133-148). Springer, New York, NY.
- [4] Cefai, C., & Cooper, P. (2009). *Promoting emotional education: Engaging children and young people with social, emotional and behavioural difficulties*. Jessica Kingsley Publishers.
- [5] Durlak, J. A., Weissberg, R. P., & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of after-school programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American journal of community psychology*, 45(3-4), 294-309.
- [6] Flanagan, C., & Levine, P. (2010). Civic engagement and the transition to adulthood. *The future of children*, 159-179.
- [8] Hart, R.; Fisher S.; Kimiagar, B. (2014). Beyond projects: Involving children in community governance as a fundamental strategy for facing climate change. In UNICEF (2014b), *The challenges of climate change: Children on the frontline*, Chapter: 6.4, UNICEF Office of Research, pp. 92-97.
- [9] Jost, J. T., & Kay, A. C. (2010). Social justice: History, theory, and research. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (p. 1122–1165). John Wiley & Sons Inc.
- [10] Nagaoka, J. et al. (2015). *Foundations for Young Adult Success: A Developmental Framework*, UChicago CCSR, Chicago, USA.
- [11] OECD (2015). *Education at a Glance 2015: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. Doi: <https://doi.org/10.1787/eag-2015-en>.
- [12] Solberg, V. S. H. & Ali S. R. (2017). *The Handbook of Career and Workforce Development: Research, Practice, and Policy*, Routledge, New York, USA. Doi: <https://doi.org/10.4324/9781315714769>

[13] WHO (1997). The World Health Report 1997 – Conquering suffering, enriching humanity, WHO Library Cataloguing, Geneva. Available at: <https://www.who.int/whr/1997/en/>

[14] WHO (2011). Mental Health: New Understanding, New Hope, WHO Library, Geneva.

[15] Švietimo problemos analizė. 2009, gruodis Nr. 10 (38). Socialinis ir emocinis ugdymas. Kas tai? Kuo gali mums padėti? Prieinama internete: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Socialinis-emocinis-ugdymas.-Kas-tai-Kuo-gali-mums-pad%C4%97ti-2009-gruodis.pdf>

